

ВИДАТНІ ПОСТАТІ НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДРОДЖЕННЯ СЛОВ'ЯНСЬКИХ НАРОДІВ

Олексій Вовк

студент 3 курсу історичного факультету

Житомирського державного університету імені Івана Франка

Науковий керівник: к.і.н., старший викладач Маркевич О. В.

Білоруський історик, народник, громадський діяч Митрофан Вікторович Довнар-Запольський та його спадщина

Одним із найяскравіших представників історіографії Білорусі, послідовником народницького руху та активного громадського діяча ми можемо вважати Митрофана Вікторовича Довнар-Запольського (1864-1934 рр.).

Народився Митрофан Вікторович 2 червня 1864 р. у м. Рєчиці, Мінської губернії у сім'ї столоначальника Рєчицького повітового поліцейського управління, спадкового дворянина Віктора Мартиновича Довнар-Запольського. У зв'язку з матеріальними нестатками сім'я переїхала у болгарське місто Пловді. Через переїзди, матеріальну невлаштованість і захоплення забороненою на ті часи літературою М. В. Довнар-Запольський декілька разів міняв місце навчання.

У 1888 р. вийшла друком його перша окрема книжка "Белорусская свадьба. Свадебные песни", а згодом і "Календарь Северо-Западного края". У 1889-1894 роках навчався на історико-філологічному факультеті Київського Імператорського університету Св. Володимира, навчання закінчив з дипломом 1-го ступеня. Під час навчання Довнар-Запольський надрукував також ряд статей з етнографії та соціології в журналах "Этнографическое обозрение", "Живая старина" та інших.

Влітку 1894 р. М. В. Довнар-Запольський виїхав до Москви. Молодий вчений з грудня 1894 р. став працювати позаштатним співробітником у

Московському архіві Міністерства юстиції, а 25 січня 1898 р. Митрофана Вікторовича зарахували на посаду помічника архіваріуса Литовської метрики. Одночасно М. В. Довнар-Запольський став викладати у приватних московських гімназіях Ржевської та Купчинської, а у 1897/1898 навчальному році і у московському Єлизаветинському інституті. Визначилася тема його магістерської дисертації — "Фінансове господарство Литовсько-Руської держави". На початку 1899 р. він склав магістерські іспити і став клопотатися про прийняття його у приват-доценти Московського університету. Він прочитав дві пробні лекції і з осені 1899 по літо 1901 р. працював на цій посаді, викладаючи спецкурс про добу Олександра I та проводив практичні заняття з історії народного господарства XVII ст. Його лекції отримали високу оцінку у слухачів і принесли вченому велику популярність. Так, довідавшись про їх високий рівень, відомий російський письменник Л. М. Толстой під час роботи над романом "Декабристы" звертався до нього за порадами.

29 травня 1901 р. у тому ж званні приват-доцента Довнар-Запольського було переведено до Київського університету для викладання курсу російської історії. На історико-філологічному факультеті Київського університету М. В. Довнар-Запольський захистив магістерську дисертацію, і 18 травня 1901 р. йому було присуджено звання магістра російської історії. Восени 1902 р. його призначили на посаду в. о. екстраординарного професора. Він продовжив дослідження історії Литовсько-Руської держави і у 1905 р. захистив роботу "Очерки по организации западно-русского крестьянства в XVI в.". 27 травня 1905 р. він публічно захистив цю ж роботу як докторську дисертацію на історико-філологічному факультеті Київського університету. 31 травня того ж року вчена рада університету затвердила присудження йому ступеня доктора російської історії.

Він був організатором наукового історико-етнографічного гуртка, який досліджував соціально-економічну історію Московської Русі, також історію Київської Русі, Лівобережної України (Гетьманщини) та інші проблеми історії України. Долучився до створення Київського комерційного інституту, а в 1917 р. став одним із організаторів Київського археологічного інституту.

Створення у березні 1918 р. Білоруської Народної Республіки вчений привітав статтею "Жребий брошен". У ній він зазначив, що здійснився великий акт: Тимчасовий уряд Білорусії проголосив її самостійною республікою. Білоруси не прагнули відділитися від Росії, писав Довнар-Запольський, однак "петербургские правители ограбили нашу бедную страну", не надали їй ні автономного, ні федеративного устрою і кинули її "на произвол судьбы". Тому вчений підтримав проголошення її самостійності [1].

У 1918 р. М. В. Довнар-Запольського призначено управляючим Білоруською торговою палатою у Києві. Разом з А. Цвікевичем він вів переговори з Центральною Радою і представником РСФРР в Україні Х. Раковським про взаємне визнання. Підготував проект створення Білоруського університету в Мінську (кінець березня 1918). До початку Версальської мирної конференції вчений підготував брошуру "Основы государственности Белоруссии", що вийшла у 1919 р. кількома виданнями шістьма європейськими мовами. У ній обґрунтовувалося право Білорусії на незалежність. Проте складна політична ситуація змусила його відійти від боротьби за білоруську незалежність.

У 1922 р. Довнар-Запольський переїхав до Баку, де працював проректором та професором Азербайджанського університету і професором Бакинського політехнічного інституту. Він очолив також управління торгівлі та промисловості Наркомпромторгу Азербайджанської СРР і був директором Сільськогосподарського та торгово-промислового музею. У цей період ним опубліковано ряд статей з історії міжнародних економічних відносин. У 1924 р. він виголосив траурну промову на смерть Леніна: "В. І. Ульянов-Ленін як учений". З 1925–1928 рр. в Мінську працював професором Білоруського університету. Надрукована але неопублікована книга «Історія Білорусі» викликала обурення у тогочасної більшовицької влади Білорусі (початок 1926), була названа «катехізисом націонал-демократизму» і заборонена, а сам рукопис конфіскований. Після цього, Довнар-Запольський був практично висланий у Москву (осінь 1926). У 1929 р. йому призначили персональну пенсію. Посилення ідеологізації науки в Радянському Союзі призвело до фабрикації низки справ проти відомих учених. У деяких з них - "академічній справі" 1930

р. та в справі білоруських націонал-демократів - пролунало прізвище М.В.Довнар-Запольського. Роботи вченого піддавалися жорсткій критиці: його звинувачували у неонародництві та націонал-демократизмі. Помер Митрофан Вікторович 30 вересня 1934 р. 2 жовтня того ж року в газеті "Известия" з'явився короткий некролог на його смерть. У кінці 30-х рр. були репресовані майже всі його учні з Київського університету, хто до того часу ще залишався в живих [2].

Отже, М. В. Довнар-Запольський відомий вчений, громадський та політичний діяч. Він вважав, що польська «шляхетська аристократична республіка» і російська «боярська олігархія», які повністю ігнорували демос, були «два зла» в білоруській історії і згубно впливали на білоруський народ, який є «дуже демократичний у своїх історичних та народних традиціях». Його праці «Нарис історії Кривицької та Дреговицької земель до кінця XII ст.» та «Нариси по організації західно-руського селянства в XVI ст.» також відображають позиції формування білоруської державності.

Список використаних джерел та літератури:

1. Герасименко Н. О. Історична спадщина М. В. Довнар-Запольського (1864–1934) // Український історичний журнал. – 2003. – № 6 (453). – С. 143–154.
2. Герасименко Н. О. Історична спадщина М. В. Довнар-Запольського (закінчення) // Український історичний журнал. – 2004. – № 1 (454). – С. 120–130.
3. Фещук О. Білоруські народники як творці національної ідеї // Наукові праці Центру історіографічних досліджень. – 2015. – Вип. 1. – С. 24-27.

Гуда Тетяна

студентка 3 курсу історичного факультету

Житомирського державного університету ім. Івана Франко

Науковий керівник: к.і.н О. В. Маркевич

Громадсько-політична діяльність Антона Луцкевича